

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА СПОСІБ ТА УМОВИ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Н.В. Омельченко

natali_omelchenko@i.ua

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

Урбанізація являє собою глобальний соціально-географічний процес, який зумовлює модернізацію суспільства впродовж всього ХХ століття. Саме з цим процесом пов'язані глобальні соціальні зміни у суспільстві [3].

Будучи результатом дії багатьох факторів, урбанізація, в свою чергу, позначається на всіх сторонах життя сучасного суспільства. Але, перш за все, урбанізація означає зміну людини, її інтересів і поведінки, інтенсифікацію діяльності, зміну використання вільного часу, ціннісних орієнтацій тощо, тобто всього того, що може бути названо способом життя [1]. Формуються типові шляхи соціального самовизначення, що знаходять вираження у повсякденній активності міських жителів.

Складність та багатогранність власне урбанізації, різноплановість її впливу на розвиток суспільства і оточуючого середовища визначають важливість комплексного вивчення даного процесу та його результатів представниками багатьох наук. Безумовно, чіткі границі вивчення урбанізації для кожної науки визначити важко, зате можливим є виділення аспектів та питань, в яких роль географічного аналізу найважливіша.

Географічне дослідження урбанізації не зводиться тільки до того, щоб покласти на карту ті чи інші показники, що характеризують світову урбанізацію в цілях виявлення її просторових відмінностей чи численних форм. Метою географічного осмислення може бути і обґрунтування соціально-географічного змісту урбанізації як процесу поширення міського способу і умов життя [1].

Людина з її суспільними функціями (спосіб життя, характер і інтенсивність діяльності, дозвілля, рухливість, орієнтація) змінюється в міру підвищення рівня розвитку продуктивних сил і в результаті науково-технічного прогресу. Умови формування конкретно міського мешканця складаються по-

різному, в залежності від соціально-економічних особливостей урбанізації, у різних типах поселень, при різному стані природного середовища.

Характер діяльності, нові особливості використання вільного часу, підвищення рухливості, зростаюче тяжіння до великих центрів, що володіють солідним соціально-інформаційним потенціалом, розвиток непрофесійних контактів та багато іншого – все це впливає на формування систем розселення у вигляді міських агломерацій, планувальну організацію населених місць, а також є фактором формування людини міста [1]. Основні аспекти формування міського способу життя зображені нами на рис.1.

Отже, процес урбанізації безпосередньо впливає на людину, проте цей вплив взаємний: людина зі своїм прагненням до комфортних умов, спрощення і диференціації характеру праці, економією часу і є творцем урбанізації.

Рис. 1. Аспекти формування міського способу життя (складено автором)

Важливо відмітити, що урбанізація розвинених країн у соціально-географічному аспекті і урбанізація пострадянських країн якісно відрізняються. Якщо розвинені країни йдуть інтенсивним шляхом розвитку урбанізації, який передбачає вдосконалення економіки та соціальної сфери, перехід на багатофункціональну основу розвитку міст, зміну джерел приросту міських жителів, утворення міських агломерацій, то пострадянські країни в основному

все ще знаходяться на шляху екстенсивного розвитку, при якому зростання міст і формування міських структур залежить насамперед від потреб матеріального виробництва і, зокрема, екстенсивного розширення індустріальної бази на основі будівництва нових фабрик і заводів. Відповідно, умови і спосіб життя населення розвинених країн і пострадянських країн відрізняються. У містах розвинених країн інтенсифікація міського способу життя мала і продовжує мати якісний характер, вона сприятиме розвитку міст, а у містах пострадянських країн якісні ознаки проникнення урбанізації ледве помітні.

Умови життя людини у місті значно відрізняються від умов життя у сільській місцевості. Соціальні умови міста носять більш розвинений характер. В рабовласницькій та феодальній формаціях село уособлює в собі територіально-розселенський спосіб виробництва, а місто виступає як торговельно-ремісничий устрій. Перемога капіталізму робить це співвідношення зворотнім – місто втілює новий спосіб виробництва, село перетворюється на напівфеодальний чи дрібнотоварний устрій в його межах. Причина в тому, що відмінності між містом і селом як формами розселення походять від соціально-економічних відмінностей між ними. [4]

Нові умови, які формуються під впливом урбанізації несуть в собі як позитивні риси, так і негативні. Безумовно, місто дарує можливість жити у більш комфортабельних домівках, в яких побутова оснащеність знаходиться на достатньому рівні. Але на сьогоднішній день багато українських міст не відповідають навіть цьому параметру урбанізованого міста.

Відсутність елементарних зручностей є ознакою типово сільської забудови і відповідних умов. В розвинутих країнах частка міського населення на 100 % співпадає із забезпеченістю житла каналізацією і іншими зручностями, тобто, всі міські жителі проживають в «міських» умовах. В Україні ситуація значно складніша – в середньому кожне п'яте місто не обладнане окремою каналізаційною мережею, тобто, має переважно сільські умови життя.[5]

Сучасні тенденції урбанізації України у ХХ ст. були зумовлені прискореною індустріалізацією, наслідком чого стало зростання частки міського населення. У 1959 р. у містах України проживало 46 % населення, у 1970 р. – 55 %, у 1981 р. – 63 %, у 1994 р. – 67 %; останніми роками рівень урбанізації складає приблизно 68% [2]. Проте якщо порівнювати умови і спосіб життя населення навіть міст однієї країни, ми будемо бачити суттєву різницю, адже міста – це населені пункти з різною людністю, які виконують промислові, організаційно-господарські, управлінські, культурні та ін. функції, що, безумовно, відбивається на самій людині. Але кожне місто характеризується суспільно-географічним положенням і відіграє свою специфічну роль у соціально-економічному просторі країни чи регіону. Якщо, наприклад, для Києва, як столиці, важливою «типовою» ознакою міського способу життя буде освоєння населенням інноваційних форм діяльності в усіх сферах життя, то для будь-яких оточуючих великий обласний центр міст (членів агломерації) основною об'єднуючою ознакою буде повсякденна висока мобільність населення, представлена різноманітними маятниковими міграціями. Отже, специфіка міста сприяє варіаціям міського способу життя і впливає на поведінкові характеристики населення, механізми адаптації населення тощо.

Список використаних джерел: 1. Маергойз И.М. Географическое учение о городах / И.М. Маергойз. – М.: Наука, 1987. – 118 с. 2. Посацький Б.С. Основи урбаністики. Ч.І. Урбанізація та територіальне розпланування: Навч. посібн. Вид. друге. Доп. — Львів: Манускрипт, 2002. 3. Сачкова Вікторія Александровна. Урбанізація як соціальний процес: філософський аналіз: автореферат дис. ... кандидата філософських наук: 09.00.11 / Сачкова Вікторія Александровна.- Москва, 2013.4. Тарабукін Ю.О. Соціологія міста: Курс лекцій. Ч.1/ Ю.О. Тарабукін; Держ.акад.кер.кадрів культури і мистець. – К., 2004. – 278 с. 5. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монограф. – К.: Ін-т географії національної академії наук України, 2009. – 346 с.